

L'aigua en la toponímia molletana¹

Montserrat Pocurull Roca*

Aquest és un projecte col·lectiu, fruit de la col·laboració del Centre d'Estudis Molletans-Ajuntament de Mollet del Vallès i del Servei de Català de Mollet-Consorci per a la Normalització Lingüística, que té l'assessorament de l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans i del centre de terminologia TERMCAT.

Com que el recull de topònims relacionats amb l'aigua és viu i no para

de créixer, nosaltres l'acabarem i us el presentarem entre l'abril i el maig de l'any vinent. Mentrestant us fem cinc cèntims o millor dit, cinc gotes, d'on som en aquest moment.

Un dia, en què érem a Can Lledó, al carrer del Comte d'Urgell, 26, la Balbina² ens va dir: –Tenim sort, perquè som aquí dalt. Quan arribi l'aigua aquí, a baix, –referint-se al poble– estarà negat.

Figura 1. Safareig de Can Lledó a la dècada de 1910. Font: família Pujol

* Filòloga i responsable del Servei Local de Català de Mollet (CPNL), en representació de l'equip de treball de l'estudi de la toponímia molletana relacionada amb l'aigua. mpocurull@cpnl.cat

¹ Transcripció de la xerrada feta a les XVIII Jornades del CEM sobre l'aigua.

² Balbina Camp Plans (font oral).

La Balbina de ben segur que recordava temps antics de riudes o riera-des i ens venia a dir que érem en un lloc segur.

Feiem safareig, com segurament feien safareig molt temps abans al safareig de Can Lledó. Diuen que estava situat al carrer del Comte d'Urgell avall fins al Gaietà Vínzia, tot i que llevat de la gent gran, ja ningú recorda on era. És clar, abans tot eren camps i la memòria, si no queda escrita, es perd. Mireu si era curiós que, quan es donava una situació en què molta gent parlava a la vegada, era freqüent de dir: "Això sembla el safareig de Can Lledó!".

I és que el safareig era el lloc públic de reunió i d'enraonies. D'aquí el significat de l'expressió *fer safareig*. També es recull que aquest safareig semblava el Congrés dels Diputats de Mollet, "ja que entre cops de picador i ensabonada de roba s'explicaven tot el que havia passat, el que passava i l'esdevenir amb veu prou alta per tal que tothom en quedés assabentat".³

N'hi havia altres, de safareigs, com el safareig de la Riera Seca, conegut com el pou de l'Aiguaviva. No era un safareig? Per què n'hi deien pou? També tenim la font. No hem quedat que era un lloc per rentar? És tan senzill com dir que era pou, era font i era safareig. Primer hi havia el pou tapat; a fora, la caseta del motor, la font a tocar i el rec de l'aigua de la font que conduïa al safareig. Diuen que es deia el pou de l'Aiguaviva, perquè va ser el primer pou d'aigua potable públic, d'aigua que corre i que és viva, en contraposició a l'aigua estancada. Som a l'any 1911. Aquest servei el va inaugurar l'alcalde Frederic Ros el 20 d'agost d'aquell any.

Sabíeu que l'expressió *trencar el gel*, que vol dir donar el primer pas en qualsevol situació una mica complicada, ve justament de tot aquest món? A l'hivern, la primera bugadera que arribava al safareig era la que havia de trencar el gel o el glaç per poder rentar.

De què parlem, de basses o de safareigs? Ai las! El *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*⁴ defineix *safareig* com a 'receptacle generalment de parets d'obra i de forma rectangular, que s'omple d'aigua i serveix ordinàriament per rentar-hi la roba o per regar' i *bassa* com a 'excavació, sot gros o petit que s'omple d'aigua, especialment el destinat a recollir l'aigua de les pluges, que serveix d'abeurador, de safareig, de rentador, etc. '.

Moltes vegades, les basses feien també de safareig. Per tant, eren bassa i eren safareig. Es rentava justament els dies que no es regava. Per això en la parla popular moltes vegades es fa servir el terme *bassa* com a sinònim de *safareig*.

El mateix ens passa amb *safareig* i *rentador*. On és la diferència? El safareig pot ser rentador i el rentador pot ser safareig. Un és més gran que l'altre? A vegades s'assemblen com dues gotes d'aigua.

Però comencem, perquè de moment, el més calent és a l'aigüera i no volem aigualir les Jornades ni fer aigües tot just començar.

Mollet del Vallès diuen que era zona plena d'aiguamolls o *aiguamoi-xos*, com algú diu. Sortia l'aigua de tot arreu. Mig metre i aigua! Gairebé tothom tenia pou i hi havia mines pertot arreu. —Que fresca i bona que és l'aigua de la mina de Dalt!—, més coneguda com a mina de Can Magre.

³ Extret de Joan Solé Tura, *Mollet, 1900-2000. Memòries d'un molletà* (1988).

⁴ *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* <http://dlc.iec.cat/>.

Es veu que els molletans hi pujaven a fer berenades i els pagesos hi posaven el vi en fresc.

També es feien berenades a la mina de Can Borrell o a la mina del pont Xuclador –aquest últim mot, el deixarem per a més endavant!

Hi ha, però, qui diu que l'aigua més fresca i més bona de totes les mines de Mollet era la de la mina del Rec del Trenc. I ara sí que tenim feina! Hi ha qui en deia el *rec del Tren*, per la línia fèrria? Les dates ens ho desmenteixen, perquè el repartiment d'aigües es va fer l'any 1821 i el tren de l'estació de França no es va inaugurar fins al 23 de juliol de 1854. Per deformació fonètica? En aquesta zona és habitual sentir la paraula *tren* [trén]. Tot i que alguns diuen que ve de la casa Trenc, l'origen del nom de la casa i del rec sembla que és el mateix, és a dir, el més segur és que *trenc* ve del lloc on es va trencar el curs primitiu de l'aigua del Tenes per seguir un altre camí, després d'una gran rierada.

Un *trenc* es forma quan un riu baixa amb més aigua del compte, inunda la llera o mota, és a dir, tots els dipòsits fluvials que fan de cordó als dos costats del riu i podríem dir que els esquerda, els trenca.

“Pel que fa al topònim del “TRENC” podem dir que s’ha conservat des de finals de segle XIV i que el seu significat és el del “lloc on va trencar el curs primitiu de l’aigua” del Tenes per seguir un altre camí, després d’una gran rierada. Les terres de Mollet per sota del Tenes van augmentar i va representar un benefici per als pagesos de Mollet (com a mínim no van haver de travessar la riera quan havien d’anar a les seves peces de terra) i en conseqüència es van organitzar grans festes. El lloc on havia passat la riera es va convertir en un arenal no cultivat i ple d’arbusts. “[...] per diluvi de aygues antigament rompé, es lo trenc en que dien vulgarment lo Trench de Montmaló e rompe la dita riera de Thenes [...] los

Figura 2. Masia de Can Bassa entre els anys 1920 i 1930. Font: J. Pi

de Mollet feren grans alegries e balls [...]; per çó com dabans lo dit rompiment la dita riera de Thenes fahia gran dany [...]”.⁵

I ara que parlem de mines i recs, aquí també ens trobem que la parla popular fa ús del mot *mina* com a sinònim de *rec*. Tot i que sembla que una *mina* d'aigua és una construcció soterrada, sovint amb parets i sostre que permet canalitzar l'aigua fins al punt inicial o boca de la mina, en el moment que forma ja part del *rec*, no sabem on és la frontera. Per *mina*, el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*⁶ ens diu que és una 'galeria subterrània per captar i conduir l'aigua' i que en canvi *rec* és el 'canal per on es condueix l'aigua per regar'. D'aquí que per a molta gent, parlar de *rec* o de *mina* sigui el mateix. I potser encara podríem dir més i és que els de Mollet "som molt miners", és a dir, utilitzem, sobretot, *mina*, per referir-nos tant a *rec* com a *mina*.

I com que un lloc porta a l'altre, parlem de la riera del Tenes o del riu Tenes o del Tenès. Ja és estrany que molta gent gran de Mollet en digui així! D'on ha sortit la pronúncia Tenès [tənés]? No ho sabem pas. La grafia és més fàcil d'explicar, perquè tot i que trobem *Thenés*, *Tenas*, *Attenes*, *Athenes*, *Thenes* tot condueix allà mateix, però aquesta pronúncia ens atreviríem a dir que és pròpia del Baix Vallès. Qui ho diu més? Gent de Parets, Montme-

ló, Santa Eulàlia... En algun lloc es diu que aquest topònim o nom de lloc és una reducció d'*Atenes*, nom de la capital de Grècia. Ho apuntem, però sembla que no anem per bon camí!

Pel que fa al Tenes, i concretament a l'ús de riu en lloc de riera, cal tenir present que els cursos menors antigament s'anomenaven rius i no pas rieres. D'aquí que alguns l'anomenen riera i d'altres, sense dir-ne riu, el Tenes o el Tenès.

A l'índex del *Cartulari de Sant Cugat*,⁷ aquesta forma apareix ben documentada a partir del s. XI: *aladium de Tenes* (1027), *in flumine Tenense* (1064), *riera de Tene* (1086), *ipsa riera de Tenes* (1124). I el *Diplomatari de l'arxiu capitular de la catedral de Barcelona*⁸ fins i tot n'avança la primera citació: *in flumine Tenes* (any 950, p. 235).

Joan Coromines a l'*Onomasticon Cataloniae*⁹ (VII, p. 258) encara n'avança més la primera la font documental (any. 878: *rivus Tenesi*) i n'explica l'origen: del llatí *TENDA* 'botiga', en plural *tendes* > *tenes*, com en el topònim d'Osona, *Calldetenes* 'call de tendes, barri de les botigues'.

I ja que som al riu, apuntem el mot *Besòs*, trobat escrit com a *Bessòs*, *Basós*, *Besós*. Un riu que és unió dels rius Congost i Mogent, que es troben sota el pont de Montmeló. Sembla que tot-hom hi diu la seva, però no acabem de treure'n l'aigua clara sobre l'origen d'aquest mot: ve de **bis sauciu*,

⁵ PIÑERO, A. i UMBERT, J. «Desembocadura del Tenes (el Trench)» 'Declaracions sobre el rompiment del Tenes'. Conclusions

<http://www.raco.cat/index.php/Notes/article/view/110401/183218> Notes 23 (2008) Centre d'Estudis Molletans. Ajuntament de Mollet del Vallès, pàg. 95-104.

⁶ Vegeu nota 4.

⁷ RIUS SERRA, José. *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona: CSIC, Secció d'Estudis Medievals de Barcelona, 1945-1981.

⁸ BAUCELLS I REIG, Josep [et al.]. *Diplomatari de l'arxiu capitular de la catedral de Barcelona: segle XI*. Catedral de Barcelona (Catalunya). Arxiu Capitular. Barcelona: Fundació Noguera, 2006.

⁹ COROMINES, J. (1989-1997). *Onomasticon Cataloniae*. Curial Edicions Catalanes. Barcelona.

amb el significat de dues salzeredes que hi havia a cada vorera del Besòs? No sembla bona, lingüísticament. Ve de l'antic *baetulo* més el sufix *-ósu*? Tampoc sembla creïble. Sembla que la primera documentació real del Besòs és *Bisautio* (s. X) i que és d'origen desconegut. Surt molt ben documentat al *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*¹⁰ (*Bisautio* 977; *Bisantium* 986, *Bisantio* 994; *Bisocio* 994; *Bisoceo* 998; *Bisoceum* 998; etc.) dins l'Índex toponímic del *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*¹¹ publicat per Pere Roca i Garriga, Sabadell 1981 i al *Diplomatari de la catedral de Barcelona*¹².

Joan Coromines en parla a l'*Onomasticon Cataloniae*¹³ (vol. II, 294-295, a l'entrada *Badalona*), però el que explica sobre el seu origen és molt hipotètic i conjectural. Lingüísticament, doncs, no en sabem l'origen, si bé a vegades s'ha considerat preromà i s'ha relacionat amb *Badalona*, de l'iber *Baitolo*, llatinitzat com a *Baetulo*, *Baetulonis*. Ens quedem amb l'interrogant!

I ara que estem parlant de les rieres, tirem una galleda d'aigua freda, perquè que és això de tenir dos noms per anomenar el mateix. O és que potser antigament només hi havia un nom?

Parlem de la riera de Gallecs, nom claríssim perquè ve de Gallecs i travessa la població, però, per què es diu, també, torrent Caganell, documentació de l'època medieval? Era

petit? Diuen que no? Era un lloc on hi abocaven detritus i per això la referència escatològica? Lingüísticament, però, encara que no agradi gens, sembla que tots aquests mots deriven del verb *cagar*, amb perdó, i no pas de *cacabus* o *cassola* com s'apunta en algun lloc, perquè aquest origen tant fonèticament com semànticament no té fonament.

Ja l'any 1963 es comentava d'on devia venir aquest nom! Llegim a *El Vallès* de l'1 de desembre de 1963:

"Nuestro torrente Caganell. Muchas veces nos hemos preguntado de dónde podía proceder la denominación de este torrente. Tal vez esta nota resulte superflua para muchos pero el hecho de haber hallado, sin buscarla, una posible explicación nos mueve a recoger aquí nuestras impresiones.

En *Solidaridad Nacional* del día 13 del actual, y bajo el epígrafe "Las Ramblas no cierran nunca" leímos el siguiente

207

Figura 3. Imatge del torrent Caganell a principis del segle passat.
Font: família Mas Ràfols

¹⁰ Vegeu nota 7.

¹¹ ROCA GARRIGA, Pere. *Índex toponímic del Cartulari de Sant Cugat del Vallès*. Sabadell 1981.

¹² Vegeu nota 8.

¹³ Vegeu nota 9.

título: “Se las denominó ‘Arenal’, ‘Cagalell’ (estercolero) y ‘Còdols’ (basura). Y en el texto leemos: “unos la llamaban ‘Riera dels Còdols’ y otros ‘Riera del Cagalell’”.

Pensando que era perfectamente explicable que con los años hubiera degenerado la denominación de origen, llegando a la actual denominación de ‘Caganell’, quisimos consultar alguna obra y la que nos vino a mano fue el *Diccionari Enciclopèdic de la Llengua Catalana* editado en 1934 por Salvat Editores S.A. y que ofrecía para nosotros la garantía que había estado redactado de acuerdo con las Normas Ortográficas del “Institut d’Estudis Catalans”.

Allí encontramos que existe una Riera de Caganell en la provincia de Gerona, la cual nace en la Creu de Tenes, término de la parroquia de Ri-

poll y desemboca en el Ter, a un kilómetro después de Ripoll.

Por tanto llegamos a la conclusión de que Caganell o Cagalell puede, realmente, haberse empleado con igual idea en Barcelona, en Ripoll y en nuestra villa. Que podría haberse aplicado dicha denominación por ser costumbre verter en su caudal toda clase de basura. Y que de aquel mal uso del torrente, casi siempre seco, le ha venido su actual denominación, por cierto, no muy fina.

Hemos lanzado este supuesto, pero estamos dispuestos a rectificar si alguien, mejor documentado, nos demuestra que el origen es muy otro.”¹⁴

Els dobles noms continuen. Ves per on de la riera Seca, que ha donat nom al barri i no sabem si es deia així perquè no anava gaire grassa d’aigua, que rep, també, el nom de riera de Mer-

208

Figura 4. Passera de la riera Seca. Dècades 1950-60. Font: família Guerra Castells

¹⁴ ‘Nuestro torrente Caganell’ *El Vallés*, 1 de desembre de 1963, núm. 1137. 1944-1977. Setmanari comarcal. Granollers.

dans. I ara sí que tornem al terreny escatològic! Tot i que molts diuen que no pot venir de noms lletjos, sembla que està documentat que ve de merda, i tornem a demanar perdó, per tal com la gent el devia fer servir d'abocador. L'*Onomasticon Cataloniae*¹⁵ de Joan Coromines (vol. V, p. 257-258, s.v. MERD-) explica aquest origen.

Hi ha molts topònims, generalment com a noms de rieres i torrents, que porten un nom format a partir de merda "per tal com vora les poblacions s'hi acumulen els detritus, i els aprofita la incúria municipal per abocar-hi materials consumits i sutzura", que diria Joan Coromines (p. 257). És a dir, que aquests noms es relacionen amb rieres, rius, torrents i barrancs, en els quals es llençaven o s'acumulaven les deixalles i els detritus dels pobles (per això generalment són a prop de poblacions, no són hidrònims allunyats, al mig del bosc o la muntanya).

I és que per a molta gent, una riera és el mateix que un torrent. Antigament riu tenia el valor de riera o torrent actual i no es referia pas a cursos d'aigua grans, significat de riu actual. Això explicaria l'ús indiferent de riu, riera i de torrent.

Alguns diuen que des de Parets fins a Can Pantiquet rebia el nom de riera de Merdans i després, riera Seca, tot i que sembla que anem errats.

Per ploure sobre mullat, encara alguns en diuen riera de Palaudàries o riera de Parets. Potser en algun tram específic.

L'any 1946, El Vallés parlava del nom d'aquesta riera:

"En Abril de 1885 se anuncia-

va que los puentes sobre el torrente Caganell y la riera Maldam (no "Mardam" como en algunos lugares hemos visto se la denominava) estaban ya terminados que en los ríos Ripoll y Caldas estaban ya instaladas las columnas centrales para la construcción de su respectivo Puente y que en el Tanés y Congost se trabajaba con mucha actividad." 'Datos curiosos del Mollet de hace medio siglo'.¹⁶

Per curiositats de noms, el del torrent dels Diablons. És el torrent que naixia al bosc de Can Veire, travessava la carretera de Granollers a Sabadell ensotat, passava entre can Salvi i can Jornet per anar al torrent Caganell. La gent deia que veia llumenetes al seu encapçalament al bosc i que aquestes llumenetes les feien els diablons. Cert o no, ja tenim un topònim popular.

El que no hem trobat és per què el torrent de Can Blanc també s'anomenava torrent del Carrinxol, era un mas d'abans?

Si bé ja hem parlat del torrent Caganell, en alguns documents també en diuen torrent de les Garses. Per què? Perquè segons el tram de la riera de Gallecs o del torrent Caganell a què ens referim, en direm d'una manera o d'una altra.

El de les Garses és el tram superior de la riera de Gallecs, en el terme municipal de Palau-solità i Plegamans. El sot dels Oms, per exemple, és un petit afluent del torrent dels Diablons.

El torrent de Can Veire, l'hem d'escriure així i no pas torrent de Can *Vèira. Sembla que el mot ve de l'ocità Veyre, ja que no disposem d'informació sobre una hipotètica forma

¹⁵ Vegeu nota 9.

¹⁶ 'Datos curiosos de Mollet de hace medio siglo' El Vallés, 18 d'agost de 1946, número 300. 1944-1977. Setmanari comarcal. Granollers.

Figura 5. **Torrent del Diablons.** Foto: **J. Bertran**

Figura 6. **Bosc de Can Veire.** Foto: **J. Bertran**

Veira. L'accent de la forma *Vèira* no es pot considerar correcte des de la normativa ortogràfica catalana.

210

Per fer una mica de parèntesi, us direm que a Mollet sembla que teníem la platgeta! La platgeta era el nom popular amb què es coneixia un sorral molt a prop dels gorgs de Can Prat, també lloc de bany. La gent de vuitanta llargs diu, però, que ells ja es banyaven al Besòs i que el riu era la “platgeta” de la majoria, tot i que els més atrevits es banyaven als gorgs! El gorg de Can Mulà, nom que ve de la masia de Gallecs, diuen que era molt sorrenc i un que s’hi volia banyar va quedar enterrat fins als genolls.

I ara que parlem del Besòs, haurem de parlar de les passeres i més endavant dels ponts per creuar rius i rieres. Un era el pont del Besòs, que avui hem recuperat. Diuen que va ser el primer pont per a vehicles i persones que comunicava les dues ribes del Besòs i que l’obra la va impulsar l’alcalde Tura, masover de Can Lledó, i el va construir la mancomunitat de Catalunya. Perquè, com es travessava

abans el riu Besòs? Antigament, hi havia hagut un pas de barca. Això ho sabem gràcies al record de l’àvia de la Balbina¹⁷. Estava al mateix lloc on hi havia hagut la passera de vianants de taulons, que era de peatge. Trobem documentat que per passar s’havia de pagar dos cèntims o cinc, segons les fonts que consultem. Diuen que el pont o la passera tenia l’amplada de tres taulons i una barana a cada costat. Som a l’any 1896. L’any 1918 es va construir el primer pont del Besòs per a vehicles que va substituir la passera. La riuada del 25 de setembre de 1962 el va malmetre molt i la del 15 d’octubre de 1965 va ensorrar-ne un pilar i va caure. Es va reconstruir i es va posar de nou en funcionament el 1966. El 1969, a causa de la construcció de l’autopista Barcelona-Granollers, es va fer un pont nou sobre el Besòs, que es va situar més al sud. El vell va quedar inutilitzat i finalment, en aquest mateix emplaçament, l’any 1973 es va obrir una passera per a vianants. ADIF va enderrocar la passera per a vianants per permetre el pas del tren d’alta velocitat. Es va reobrir al

¹⁷ Vegeu nota 2.

Figura 7. Imatge del pont del Besòs a la dècada del 1920. Foto: família Galobardes i Molins

novembre de 2010. Per tant, el pont antic és el que ara és el de vianants i el nou és el d'accés per a cotxes¹⁸.

Continuem amb els ponts i mandregem una mica. El pont de la Mandra té un nom ben transparent per dir que era el lloc de trobada, tertúlia i on la gent del poble es trobava per mandrejar.

Al butlletí municipal *Quatre Cantons* de l'any 1991 i 1992 hi llegim:

“L'Ajuntament recupera el vell pont de la Mandra. Fins als anys 30 hi hagué a Mollet sobre el torrent Caganell un pont anomenat de la Mandra, perquè era el lloc de trobada i contemplació de les persones ocioses del poble. Aquest

pont estava situat en el creuament del carrer Barcelona amb la Rambla. El record d'aquest pont que molta gent de Mollet recorda o coneix de postals o fotografies, i dels salzes que l'envoltaven és el que ha donat lloc a la construcció d'un nou pont-mirador, que travessi la Rambla en el mateix punt en què el pont travessava el torrent Caganell. La recuperació d'aquest pont històric s'emmarca en el context de la important adequació i remodelació de la Rambla” [...]¹⁹.

“La reproducció de l'antic pont de la Mandra serà una escultura de la imatge del pont, que se situarà prop

¹⁸ Vegeu l'article de M. Àngels Suárez en aquest mateix número “Aiguats, nevades, bufaruts i calamarsades històriques a Mollet del Vallès”.

¹⁹ ‘L'Ajuntament recupera el pont de la Mandra’. Butlletí municipal *Quatre Cantons*, desembre de 1991, número 11. Ajuntament de Mollet del Vallès.

Figura 8. Dibuix de Joan Castells del pont de la Mandra

del lloc on era originàriament, a la rambla de Fiveller.”²⁰

L’antic pont de la Mandra va ser primerament una de les primeres passeres que permetien travessar el torrent Caganell. Com que estava molt malmesa, l’any 1911 es va decidir construir el primer pont ample i d’accés rodat. Tot i que popularment la passera de l’Ateneu també va rebre el nom de pont, es pot dir que només el de la Mandra era pròpiament pont. I el pont Xuclador, que l’hem deixat pendent? Un nom ben curiós! Ja sabeu que una propietat dels gorgs i per això són perillosos és que “xuclen”. Doncs la mina d’aquest pou es veu que feia una espècie de jugar a fet

i amagar, s’enfonsava i tornava a sortir per salvar el camí. Per això diuen que era com un xuclador.

I què hem de dir del pont de l’Aiguabarreig, molt més actual? Una confluència o aiguabarreig entre el riu Besòs i el Tenes que uneix Mollet i Martorelles, d’aquí el nom. Amb un vial d’uns tres quilòmetres, uneix els polígons de Can Prat (Mollet) i Roca (Martorelles), salvant l’autopista, la C17, la línia fèrria i el riu Besòs.

Llegim al butlletí municipal Quatre Cantons de l’any 2000:

“Pont de l’Aiguabarreig “[...] Els dos ajuntaments han acordat que el nou pont s’anomeni de l’Aiguabarreig, ja que des del seu punt central ofereix

²⁰ ‘Nou barri, nous carrers. Propera inauguració de Jaume I’. Butlletí municipal Quatre Cantons, juliol de 1992, número 13. Ajuntament de Mollet del Vallès.

Figura 9. Una parella passejant pel pont de la Mandra Foto: C. Guasch

Figura 10. Bassa de can Pujol entre els anys 1910 i 1920. Foto: família Pujol

una panoràmica fins ara desconeguda: la confluència, és a dir, l'aiguabarreig, entre els rius Besòs i Tenes.”²¹

La majoria dels noms de lloc de Mollet relacionats amb l'aigua prenen el nom del mas o de la casa on es troben i no tenen cap altre misteri: la bassa de Can Mulà, la bassa de Can Flequer o una de les moltes basses canereres, que ens recorda l'etapa tan important d'amarar el cànem a les basses... Alguns noms vénen del motiu que es donava a algú, com la bassa del Sabatetes, del Mitjà o de l'Enciamets. Diuen que el Sabatetes no volia que ningú es banyés a la bassa i prenia la roba als banyistes quan eren a dins. Al final, però, els banyistes van acabar llançant el Sabatetes dins la bassa. I és que el món

de l'aigua era l'origen de qualsevol tipus de relació social!

I encara fonts orals diuen que la bassa de Can Bassa, déu n'hi do la redundància, no venia pas del nom de la casa, sinó que era un mas amb molí i embassaven l'aigua, però això el nom de can Bassa. Ho apuntem.

El pont del Besòs tampoc té cap misteri o l'antic pont de l'Ateneu o passera.

El que sí que podem esmentar és el pont de Montmeló o mal anomenat pont de Montmeló, ja que l'històric es troba a la carretera de la Roca.

“Nom que rep, també, el pont del Tenes, tot i que històricament el pont de Montmeló no és aquest. Quan es va fer la via del tren, al costat del pont de ferro es va fer a la vora un pas per

²¹ 'Pont de l'Aiguabarreig'. Butlletí municipal Quatre Cantons, maig-juny de 2000, número 69. Ajuntament de Mollet del Vallès.

Figura 1. Font del Pillo ben nevada en la primera dècada del segle passat. Font: J. Garcia

214

a vianants. Per als qui anaven a peu anava molt bé per no haver-se de mullar i passar per la riera. Els qui anaven en carro, però, només podien passar per l'aigua.”²²

Llegim al butlletí municipal Quatre Cantons de 1999:

“A mitjan del mes d'agost es va obrir al trànsit el nou pont que enllaça els municipis de Mollet i Montmeló per sobre del riu Tenes [...]. El nou pont té 70 m de llargada per 11 d'amplada i disposa de calçada central per a vehicles i de dues voreres laterals per a vianants.”²³

Ens hem deixat les fonts! Recordem ara la font de la plaça de Prat de la Riba, una rèplica de la font modernista de Domènec Sugrañes, que sembla que es va desplaçar un xic de la part central de la plaça perquè es veïés des del carrer de Barcelona i que

identifiquem avui com a imatge de Mollet. Aquesta font d'aigua es va enderrocar l'any 1961 amb el propòsit de millorar l'embelliment de la plaça. Al seu lloc es va construir un sortidor d'aigua que l'anomenaven *La Palangana*. D'on venia el nom? Per la similitud de la forma de la font amb una palangana. Amb la vinguda de la democràcia i gràcies a la iniciativa de l'Associació de Veïns de la Zona Centre, l'any 1983 es va reconstruir la font modernista.

I la font del Pillo o de la plaça de Catalunya? Ja sabem d'on li ve el nom de Pillo al Vicenç Ros! Ai, pillo, si t'agafo! deia el Vicenç quan algun marrec entremaliat feia malbé les plantes, entre altres motius²⁴. Diuen que la font d'abans era molt més artística. Es va enderrocar el 31 d'agost de 1953 i es va substituir, un xic més enllà, per una font més pràctica amb

²² Pere Lluís Pedragosa (font oral).

²³ 'Pont a Montmeló'. Butlletí municipal Quatre Cantons, setembre-octubre de 1999, número 65. Ajuntament de Mollet del Vallès.

²⁴ Vegeu ARIMON VENTURA, Glòria. 'Vicenç Ros Cruselles, el Pillo, jornalero i insubmís'. Notes, 29. Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès, 2013.

quatre aixetes. També hi havia font al carrer dels Fems, més endavant Portugal, amb la cantonada al carrer del Sol, o a cal Forner o la font de la mina de Can Torres, masia avui desapareguda, per esmentar-ne només algunes.

No ens deixem els molins i expressions tan nostrades com *portar l'aigua al seu molí* o *no combregar amb rodes de molí*. Els molins, com el de Can Cruz, el de Can Feliuà, el de Can Filosa, el de Can Fonolleda, el de Can Salvi, el de Can Veire o el de Can Vila, per exemple, servien per fer pujar l'aigua del pou. O bé es feia amb la força del vent o bé hi havia un ase amb catúfols que feia giravoltar la sínia i per la força animal s'accionaven unes rodes amb els catúfols o vasos que anaven baixant buits i pujaven plens d'aigua. El mot sínia ve de l'àrab *sâniya*, que té el mateix significat, molí.

Sabeu d'on ve l'expressió *fer catúfols*? Precisament d'aquí. Ja sabeu que *fer catúfols* vol dir repapiejar, tenir afeblides les facultats a causa de l'edat. Es diu que l'expressió ve perquè els catúfols de les sínies són tradicional-

ment cilíndrics, fets amb torn i no cal pas que siguin perfectament simètrics ni ben fets. Per això els donaven a fer als terrissaires grans, que havien perdut l'agilitat a les mans.

I sembla que els aigüamolls o aigüamoixos es van dessecar a mitjan segle XVIII, tal com es documenta amb els relats de Vicenç Plantada, i aquelles zones que eren problemàtiques perquè generaven malalties, moltes, es van convertir en vernedes, justament perquè el subsòl era ric en aigua i els arbres d'aquestes zones necessitaven humitat, tot i que sobta l'ús del mot *verneda*, justament perquè ara no hi trobem cap vern. Si busquem *verneda* en el *Diccionari Alcover-Moll*²⁵, hi ha una segona accepció on hi llegim 'Salzereda; conjunt d'arbres de riu, encara que no hi hagi verns.' Tots coneixem el barri de la Verneda de Barcelona, que ve justament dels verns que hi havia hagut. Com que el vern requereix hídrics molt estrictes i molta fresca, reula cap a zones elevades i aquí, en lloc de verns, trobem oms, àlbers i fins i tot plantació de plataners. Així trobem la *verneda de Can Blanc*, a cada costat del torrent Caganell, tot i que en aquest cas va ser primer una pollancreda i després, una plataneda; la *verneda de Can Cruz*, a llevant del torrent de Caganell, una arbreda de plataners; la *verneda de Can Garber*, vora el Besòs, una arbreda de pollancre i plataners; la *verneda de Can Mollet*, a ponent del riu Besòs, una arbreda de pollancre, àlbers i algun vern...

I amb les vernedes també parlem de *sorrals* o *platges fluvials* a les vores del riu Besòs.

I què en dieu de les séquies molletanes! Una *séquia*, per definició és

Figura 12. Molí de can Fonolleda en la dècada dels seixanta. Font: J. Vizcarra

²⁵ ALCOVER, A. M. i MOLL, F. de B. (1956-1968). *Diccionari català-valencià-balear*. Editorial Moll. Palma de Mallorca. Barcelona: 2003 <http://dcbv.iecat.net/>

un corrent d'aigua artificial o un canal d'irrigació. A Mollet, una séquia és un sistema per evacuar l'aigua del lloc on s'entolla. Així tenim la séquia de Can Ros o la de Can Pujol. Així és com la gent usa el mot *séquia* a la nostra ciutat.

Us imagineu, per uns moment, destapar la rambla de Balmes, la rambla Fiveller, la rambla Nova i trobar-nos el torrent Caganell? O destapar la rambla de Pompeu Fabra i trobar l'antic traçat de la riera de Merdans?

No hi ha dubte que Mollet ve del llatí *mollis*, que significa terra humida, blana, fèrtil²⁶..., i tot sembla indicar que sota els nostres peus hi havia hagut molta aigua i molts noms de lloc de Mollet: carrer de Molí de Can Bassa, carrer del Rec de Dalt, carrer de la Riera, carrer de la Verneda... ens recorden els antics cursos fluvials. Per preservar tots aquests noms, intentarem, amb aquest recull, no només fer-ne memòria escrita, sinó també fer vius tots aquests noms, perquè no són altra cosa que la història del nostre llogat, les arrels dels nostres mots relacionats amb l'aigua.

Fonts orals

Antònia Monserdà Fores
 Balbina Camp Plans
 Martí Turégano Guillamon
 Montserrat Tura Camafreita
 Pere Lluís Pedragosa
 Grup de treball Els nostres mestres

Bibliografia

ALCOVER, A. M. i MOLL, F. de B. (1956-1968). *Diccionari català-valencià-balear*. Editorial Moll. Palma de Mallorca.
 ALIGUER, J. (1992). *Mollet en deute*. Impremta Francesc. 120 p. Mollet del Vallès.
 ANSÓ, J. i CAMPOY, G. (2011). *La vida rural a*

Continueu fent *safareig* i feu-nos arribar allò que ens hem deixat, allò que heu recordat, allò que no hem dit bé..., perquè aquest recull sigui tan ple com es pugui.

Agraïm a persones, organismes i institucions la seva gota d'aigua per fer aquest projecte possible. Gràcies!

Afegeixo un agraïment molt especial per haver compartit tota aquesta feina, haver-la revisat, completat i, per tant, per formar part d'aquest projecte col·lectiu a Joan Anton Rabella Ribas, per part de l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans per la paciència i guiatge; a Glòria Fontova Hugas, per part del TERMCAT, pels ànims constants i el suport de metodologia de treball; a Jordi Bertran Duarte, M. Rosa Boada Gallego i Oriol Fort Marrugat, per part del Centre d'Estudis Molletans, i a Anna M. Jansana Duran, Núria Sala Roman i Míriam Brunés Oliveras, per part del Centre de Normalització Lingüística del Vallès Oriental. Sense aquestes persones i la memòria de la gent, aquest treball hauria estat ben eixut.

Gallecs. *Dietaris de Joan Ros Herrero (1895-1978)*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 12. 292 p. Mollet del Vallès.

ARIMON VENTURA, Glòria. 'Vicenç Ros Cruselles, el Pillo, periodista i insubmís'. *Notes*, 29. Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès, 2013.

BAUCELLS I REIG, Josep [et al.]. *Diplomatari de l'arxiu capitular de la catedral de Barcelona: segle XI*. Catedral de Barcelona (Catalunya). Arxiu Capítular. Barcelona : Fundació Noguera, 2006

BAQUÉ, E. (1996). 'L'aigua potable a Mollet'. *Notes*, 10: 185-192. Mollet del Vallès.

BERTRAN, J. i TARRAGÓ, M. (2002). 'Els riscos

²⁶ Vegeu nota 9.

- naturals: definicions i exemples. Els riscos que poden afectar el municipi de Mollet del Vallès'. *Notes*, 17: 127-144. Mollet del Vallès.
- BERTRAN, J., BOSCH, J. i TENAS, M. (2011). 'Els menhirs del Baix Vallès abans de la descoberta del menhir de Mollet: geologia, arqueologia, història i etnografia'. *Notes*, 26: 121-148. Mollet del Vallès.
- BONVILÀ, P. (1980). *El meu Mollet. Boscos i vernedes*. Mecanoscrit inèdit. 30 p. Mollet del Vallès.
- BOTER DE PALAU, R. (2002). *L'abans Mollet del Vallès*. Recull gràfic 1870-1965. Ed. Efadós. 666p. El Papiol.
- BOTEY, L. (Coord.) (1990). *Mollet, el pas del temps*. Fundació Caixa de Pensions. 79 p. Barcelona.
- CAMPS, F.X. i MENDIZABAL, E. (1997). *Les inundacions de l'octubre de 1994 al Vallès Oriental. Els exemples de la riera de Tenes i el riu Congost*. A: (SAURÍ, D. Coord.): *Les inundacions. Quaderns d'Ecologia Aplicada*, 14: 153-166. Barcelona.
- CANDELA, A. i CANO, A. (2012). 'Les fonts i l'ús de l'aigua a Martorelles'. *Notes*, 27: 91-105. Mollet del Vallès.
- CARCELLER, F. (2001). *La història del Servei Municipal d'Aigua de Mollet del Vallès*. Ajuntament de Mollet del Vallès, Col·lecció Domènec Sugañes, 2. 61 p. Mollet del Vallès.
- COROMINAS, J. (1985). *Els riscos geològics A: Història Natural dels Països Catalans*. Fundació Enciclopèdia Catalana, 3 (Recursos geològics i sòl): 225-270. Barcelona.
- COROMINES, J. (1989-1997). *Onomasticon Cataloniae*. Curial Edicions Catalanes. Barcelona
- ALCOVER, A. M.; MOLL, F. de B. *Diccionari català-valencià-balear*. Barcelona: 2003
- DIVERSOS AUTORS (1995). *La màgia d'un poble. Mollet del Vallès 1900-1995*. Arts Gràfiques Botí. 129 p. Barcelona.
- DIVERSOS AUTORS (2003). *Agenda 21 de Mollet del Vallès*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 33 p. Mollet del Vallès.
- EMILIANO, P. (2009). 'Pluges, inundacions i altres fenòmens meteorològics a Mollet del Vallès al llarg dels darrers 150 anys'. *Notes*, 24: 171-177. Mollet del Vallès.
- FORT MARRUGAT, O. 'Moledo Mundis' dins *Notes* 9, pàg. 165-174. Centre d'Estudis Molletans. Ajuntament de Mollet del Vallès. XXX p. Mollet del Vallès.
- GALTÉS, J. (1987). 'El senyal heràldic de Mollet del Vallès'. *Notes*, 1: 33-37. Mollet del Vallès.
- GALTÉS, J. (1987). 'Orígens i formació del municipi de Mollet del Vallès'. *Notes*, 1: 15-18. Mollet del Vallès.
- GARCIA-PEY, E. (2001). *Els noms de lloc i de persona de Mollet del Vallès*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 6. 413 pàg. Mollet del Vallès.
- GORDI, J. (2008). 'Els paisatges fluvials del Besòs'. *Notes*, 23: 105-128. Mollet del Vallès.
- GORDI, J. i VILAGINÉS, J. (Coord.) (1993). *Moledo - Mollet (993-1993)*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 204p. Mollet del Vallès.
- ISNARD, M. (2002). 'Les inundacions. Zones de risc en la conca del Besòs i en el municipi de Mollet del Vallès'. *Notes*, 17: 177-192. Mollet del Vallès.
- JOAN DE CAN CATALÀ (1976). *La història festiva de Mollet*. Gràfiques Aster. 101 p. Mollet del Vallès.
- LLUÍS PEDRAGOSA, PERE. *Mines i recs de Mollet del Vallès*. Document inèdit.
- MANENT I CERVERA (2008). *Els noms populars dels núvols, boires i vents al Vallès Oriental*. Editat pels autors.
- MURILLO, A. (2000). *Veus de dones*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 36 p. Mollet del Vallès.
- Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. <http://www.icc.cat/cat/Home-ICC/Publicacions/Llibres/Llibres-de-toponimia/Nomenclator>
- NOGUÉ, J. (1996-98). *Cròniques molletanes*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 38 p. Mollet del Vallès.
- PÉREZ, F. (1997). *Obres completes de Vicenç Plantada 2. Cròniques i articles en La Renaixença*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 1. 263 p. Mollet del Vallès.
- PÉREZ, F. (1998). *Obres completes de Vicenç Plantada 2. Monografies i altres escrits*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 2. 238 p. Mollet del Vallès.
- PIÑERO, A. i UMBERT, J. (2008). 'Desembocadura del Tenes (El Trench)'. *Notes*, 23: 95-104. Mollet del Vallès. Centre d'Estudis Mo-

lletans. Ajuntament de Mollet del Vallès. 276 p. Mollet del Vallès.

PLANAS MARESMÀ, Jordi (2004). 'Aigua i conflicte territorial. La Junta de Defensa de les Aigües del Mogent i altres afluenters del Besòs (1910-1936)'. *Estudis d'Història Agrària*, núm. 17 (p. 687-704)

PLANTADA, V. (1886). 'Història de un bufarut en lo Baix Vallès'. *La Renaixensa*, any 16 núm. 28-30: 233-238. Barcelona.

PLANTADA, V. i PAYÀ, J. (1893). Geografia local de Mollet del Vallès: ab noticia geogràfica-escolar dels pobles dels encontorns y son mapa topogràfica. *Tipolitografia de Lluís Tasso*. 16 p. Barcelona.

RELATS, V. (Coord.) (2012). 'La riuada del 1962'. *Carpeta Vallesos*, 3: 40-129. Santa Eulàlia de Ronçana.

RELATS, V. (Coord.) (2013). 'Colgats de neu'. *Carpeta Vallesos*, 4: 48-112. Santa Eulàlia de Ronçana.

RIUS SERRA, José. *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona: CSIC, Secció d'Estudis Medievals de Barcelona, 1945-1981

ROCA GARRIGA, Peres *Índex toponímic del Cartulari de Sant Cugat del Vallès*. Sabadell: Museu d'Història de Sabadell, 1981, 138 p.

SANJUAN, J. (2014). 'L'enginyeria hidràulica medieval a Martorelles: El rec Gran i els molins fariners de Lloberons i Carrençà'. *Notes*, 29: 43-52. Mollet del Vallès.

SANZ, M. (1983). *El Ripoll i les seves avingudes*. Il·lustre Col·legi de Doctors i Llicenciats en Lletres i Ciències, Districte Universitari de Catalunya i Balears, Delegació de Sabadell. 61 p Sabadell.

SOLÉ TURA, J. (1979). *Records del meu poble*. El Pot Coop. 50 p. Mollet del Vallès.

SOLÉ TURA, J. (1980). *Mollet II part. Coses del meu poble*. Gràfiques Aster. 119 p. Mollet del Vallès.

SOLÉ TURA, J. (1981). *Mollet, la història que segueix*. Gràfiques Aster. 190 p. Mollet del Vallès.

SOLÉ TURA, J. (1981). *Mollet, una mica d'història*. Gràfiques Aster. 219 p. Mollet del Vallès.

SOLÉ TURA, J. (1988). *Mollet, 1900-2000. Memòries d'un molletà*. L'Aixernador, edicions argentones. 259 p. Argenton.

SOLÉ TURA, J. (1993). *Fets i coses de Mollet. I Mil·lenari*. Còpia Instan. 92 p. Mollet del Vallès.

SOLÉ TURA, J. (1993). *Rodolins festius de la història de Mollet. I Mil·lenari*. Còpia Instan. 63 p. Mollet del Vallès.

SUÁREZ, M.A. (2016). 'Aiguats i nevades històriques a Mollet'. *Notes*, 31. Centre d'Estudis Molletans. Ajuntament de Mollet del Vallès. Mollet del Vallès.

SUNÉ, J.M. (2006). 'Apunts sobre la vida religiosa a Mollet els anys 1948 i 1949'. *Notes*, 21: 115-124. Mollet del Vallès.

VILAGINÉS, J. (1999). 'Toponímia històrica del Vallès Oriental'. *Notes*, 13: 21-36. Mollet del Vallès.

VILAGINÉS, J. (2003). 'Aigua i molins en el segle XV. Disputa per l'ús de l'aigua del Tenes en el segle XV'. *Notes*, 18: 53-65. Mollet del Vallès.

VILAGINÉS, J. (2016). 'Mollet porta el nom d'una masia'. *Notes*, 31. Centre d'Estudis Molletans. Ajuntament de Mollet del Vallès. Mollet del Vallès.

Hemeroteca publicacions

Butlletí municipal Quatre Cantons. (1988-2015). Ajuntament de Mollet del Vallès

Núm. 1 d' abril de 1989. 'El projecte d'un gran Rambla'

Núm. 6 de juny de 1990. 'Projecte de reurbanització del torrent Caganell'

Núm. 10 de maig de 1991. 'La Rambla de Mollet és a prop!'

Núm. 11 de desembre de 1991. 'L'Ajuntament recupera el pont de la Mandra'

Núm. 13 de juliol de 1992. 'Nou barri, nous carrers. Propera inauguració de Jaume I'

Núm. 15 d'octubre de 1992. 'La rambla, su finalización muy cerca'

Núm. 16 de desembre de 1992. 'El dia 20 s'inaugura la rambla Nova'

Núm. 18 de febrer de 1993. 'la rambla de Pompeu Fabra'

Núm. 65 de setembre-octubre de 1999. 'Pont a Montmeló'

Núm. 69 de maig-juny de 2000. 'Pont de l'Aiguabarreig'

El Pueblo. Semanario independiente defensor de los intereses morales y materiales de este pueblo y su comarca. Mollet del Vallès. Imprenta Granollers. Director D. Antonio Perón
Suscripción 33 cts mensual, 10 cts suelto
Núm. 7, 2 de desembre de 1911, p. 4
Núm. 22, 16 de març de 1912, p. 4
Núm. 28, 27 d'abril de 1912, p. 4
11 de maig de 1912 pàg. 4

Nostre Ideal, periòdic de cultura Mollet del Vallès:
[s.n., 1922-19--]. Mollet del Vallès. Impr. J. Cabiscol
22 de setembre de 1928, p. 3
7 de març de 1931, p. 3
29 d'abril de 1933, p. 6
27 de maig de 1933, p. 5

El Vallés Nou, publicació. Periòdic Regionalista. Granollers. 1912-1918
El Vallés, publicació. 1944-1977. Semanario Co-

marcal. Granollers. *El Vallés*. Semanario Comarcal de F.E.T y de las J. O. N. S. segunda época de Estilo .

Núm. 237, 13 de maig de 1945 'La conducción de aguas residuales por el torrente Caganell. [...]'
Núm. 300, 18 d'agost de 1946 'Datos curiosos de Mollet de hace medio siglo'
Num. 1137, 1 de desembre de 1963 'Nuestro torrente Caganell'

Enllaços

SEUMA, Toni. Blog La plana vallesana I i les fonts de Mollet <http://labrolla.blogspot.com.es/2014/01/la-plana-vallesana-i-les-fonts-de-mollet.html>

Cartografia

1726 Arxiu de la Corona d'Aragó
1904-10 Andreu Malgà
1914 Domènec Sugrañes